

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית טו, טז)
"זה יוסף שהיה אב בחכמה" (ד"ס)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת נשא [בא"י] - חג השבועות תשפ"ו • שנה ו' - גליון עד"ר • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

בנינים על חג השבועות

רשאי לצאת מביתו עבור תלמוד תורה, אף על פי שלא יוכל על ידי כן להיות בביתו ביום טוב.

ונהי דגם היותו בבית המדרש היה רק אחרי שלשה חדשים, ולא נתקיים זה מיד, עם כל זה גוף חיוב הלימוד הרי הוא ללמוד מיד, ועל כן עדיף חיוב זה מחיוב אשר עליו לשמח את ביתו בשבועות. ועל כן שפיר היה רשאי לילך לבית המדרש עבור ענין הלימוד - ואף על פי שהיה בבית המדרש תהיה גם כן רק אחרי שלשה חדשים, ודו"ק.

מתן תורה

אוצרות יוסף
דרוש ח

קבלת התורה בחומר וצורה

הנה ביציאה ממצרים - היינו בט"ו - פשוט צורת הפחיתות (ראה תולדות יעקב יוסף פרשת מסעי ד"ה ובוה) ונשארו בהיולני. וזהו שמקריבין ביום ט"ז העומר - שעורים (ראה מנחות טח); היינו שמקדישין ההיולני אז על ידי שמקריבין אותו לפני השם יתברך, כי הקרבת השעורים הכוונה גם כן בהקרבת חומר ההיולני שבו, ויען כי אין חומר היולני נמצא בפועל (ראה רמב"ן פרשת בראשית א, א ד"ה והחומר), לכן על כל פנים צריך להקריב חומר שצורתו פחותה, שאין מתבטל אל הצורה למעלתה, ונשארו עדיין עניין החומר דהוא היולני - יותר ממה שהוא בדבר שצורתו מעולה יותר, והבן זה מאוד, ועל כן מקריבין הפחות מחמשת המינים דייקא.

ואחר הקרבת ההיולני הוא זיכרון ימי הספירה, לזכות לצורה הישראלית לאט לאט עד קבלת התורה (ראה זוה"ק אמור ז; דרשות מהר"ל דרוש על התורה ד"ה ומפני), שאז כבר הושלמה הצורה. והטעם שצריך לקדש החומר ההיולני וגם הצורה, כי עבודת ישראל בשניהם, ולכן מקריבין עולות כליל לגבוה - צוריי, וגם שלמים - אכילת הדיוש - חומריי, מה שאין כן עכו"ם מקריבין רק עולות (ראה זבחים קט; מנחות עג) - צורה לבד, וכן אין להם נשמה יתירה לאכול ולשתות (ראה ביצה טז. ורש"י ד"ה נשמה), היינו דאין שייך אצלם עבודה בעניין החומריי - לקדש גם העניין החומרי, ועבודתם רק בצורה לבד, וכמו שהארכת בדרוש לשבת הגדול בבית הכנסת הישן (ראה אוצרות יוסף דרוש ב פיסקא יא-ט).

וזהו העניין שאמרו ישראל (שמות יט, ח) 'כל אשר דָּבַר ד' נעשה', היינו היולני - עלול לקבל כל הצורות, ועם כל זה הרי אמרו רק 'כל אשר דבר ד' - היינו שאין עבודתם כמו קודם שניתנה תורה בכל אשר יזדמן, כעניין חנוך תופר מנעלים היה (ראה מגיד משרים פרשת מקץ ד"ה ואית; עשרה מאמרות מאמר א' ח' ח"ג סימן כב) וכדומה - שזהו היולני לגמרי, ורק העבודה מוגדרת בצורה פרטית - היינו

(המשך בעמוד ז) <<<

חג מתן תורתנו במשנת רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע

ואיך הותר לו זה עבור תלמוד תורה, הרי אסור לבטל שום מצוה עבור תלמוד תורה וכנ"ל.

ועל כרחק לומר, דרק ביום טוב אסור לצאת מביתו לפי שכבר חל עליו חיוב שמחת הבית. מה שאין כן רב אידי שיצא מביתו עוד לפני היום טוב, שפיר מותר לעשות כן, דאין עליו חיוב לפני היום טוב לראות שיקיים ביום טוב מצות שמחת הבית, דחיוב המצוה הוא רק בזמן המצוה וכנ"ל.

והנה מה שכתב ברש"י חגיגה הנ"ל דהיה בביתו בפסח ובסוכות ולא בשבועות, ודאי אין הטעם מפאת דחיוב שמחת הבית איננו רק בפסח ובסוכות ולא בשבועות. דזה אינו, דחיוב זה הוא בכל הימים טובים בשוה, כמבואר בסוכה שם (כז), תנו רבנן, מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון בסוכתו של רבי יוחנן בר אלעי וכו'. היכי עביד הכי, והאמר רבי אליעזר אין יוצאין מסוכה לסוכה וכו'. רגל אחר הואי. והאמר רבי אליעזר, משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל. שבת הואי.

ואם כן מדלא משני שבועות הואי, מוכח דגם בשבועות יש חיוב זה. וברש"י שם (ד"ה רגל אחר היה) כתב להדיא 'כגון עצרת' וכו', עיין שם, ועל זה פריך 'האמר רבי אליעזר משבח אני וכו', ואם כן מבואר דגם בשבועות יש חיוב זה.

וכונת רש"י דחגיגה הנ"ל היא רק, דכיון דהוכרח ללכת ששה חדשים, שלשה בהולכה ושלשה בהחזרה, על כן כיוון ההליכה בזמן כזה שיהיה על כל פנים שני ימים טובים בביתו, ויקיים על כל פנים שמחת הבית בשני ימים טובים, כיון דלא היה אפשר לו יותר מזה, וזה פשוט. ועל כל פנים מדלא היה שבועות בביתו, אף על גב דאם הוא בביתו בשבועות אסור לו לצאת וכנ"ל, מוכח לכאורה להדיא דאין חיוב המצוה לפני זמן המצוה.

ויש לדחות, דנהי דמצוה שאי אפשר שתתקיים על ידי אחרים אין נדחית מפני תלמוד תורה, יש לומר דזהו רק אם יש לו לקיים המצוה מיד, מה שאין כן כאן, אפילו נאמר דחיוב המצוה הוא עוד לפני זמן המצוה, ושיש גם לפני יום טוב החיוב לשמח ביתו ביום טוב כאשר יבוא, עם כל זה - זה החיוב הרי הוא רק חיוב לעשות דבר בעתיד בזמן היום טוב, והוא חיוב הלימוד הרי הוא ללמוד מיד, ועל כן שפיר חיוב הלימוד עדיף. ועל כן שפיר היה

חג השבועות

לקח טוב
כלל

חיוב שמחת ביתו בחג לפני זמן החיוב - חיוב שמחת ביתו בחג השבועות

יש מקום ספק, אם מצות הנהוגות בזמנים מיוחדים, כל עיקר החיוב שלהם הוא רק בשעת זמן המצוה, ועל דרך משל - מצות סוכה ולולב, חל החיוב על האדם רק בסוכות, וקודם לזה אין עליו ענין החיוב. או דילמא, מאז שנעשה גדול - החיוב מוטל עליו לקחת לולב ולישב בסוכה בזמנו, ואין שום חילוק בין לפני הזמן לתוך הזמן רק לענין הקיום בפועל, שהקיום בפועל הוא רק בתוך הזמן, ומפאת הקיום בפועל הוא שנקראו מצות הזמניות מצוות עשה שהזמן גרמא, לפי שאינם דומים לשארי מצות שקיומם תמיד, אבל ענין החיוב אין שום חילוק בו בין לפני הזמן לתוך הזמן.

והנה בסוכה (כז) איתא, דאסור לצאת מביתו ברגל, משום דכתיב (דברים יד, כו) 'ושמחת אתה וביתך'. ופריך, איני, והאמר רבי יצחק מנין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל וכו'. לא קשיא, הא דאזיל ואתי ביומיה, הא דאזיל ולא אתי ביומיה. וברש"י: הא דאזיל ואתי ביומיה ומשמח שמחת החג עם אשתו - חייב להקביל פני רבו, כגון עיר שבתוך התחום וכו', עכ"ל.

ומבואר, שאסור לצאת מביתו ביום טוב מן התורה מפאת ביטול מצות שמחת הבית, כדיליף ליה מקרא 'ושמחת אתה וביתך', ואפילו לצורך הקבלת פני הרב אסור. ופשוט דאפילו לצורך מצות תלמוד תורה גם כן אסור לצאת - אי לא הדר ביומיה, דהא אסור לבטל שום מצוה עבור תלמוד תורה - זולת היכא דאפשר למצוה שתתקיים על ידי אחרים, כמבואר במועד קטן (ט).

ואם כן תיקשי לכאורה מהא דאמרין בחגיגה (ה), רב אידי וכו' הוי רגיל דהוי אזיל תלתא ירחי באורחא וחד יומא בבי רב, והוי קרי ליה רבנן בר בי רב דחד יומא וכו'. וברש"י (ד"ה היה): מִקְלָךְ שלשה חדשים היה מביתו לבית המדרש, ונוסע מביתו אחר הפסח, ולומד יום אחד, וחוזר לביתו לשמח את אשתו בחג הסוכות, עכ"ל. ומבואר שלא היה בשבועות בביתו, וביטל שמחת הבית דחג השבועות,

אחת בזמנה... ועל זה ממשיך רבינו כי: 'אין סברתו זאת פשוטה...'. ויעירי ובא בהמשך דבריו בענין זה מ"ד מקומות.
(ב) ז"ל הרמב"ן בראשית א, א ד"ה ועתה - והחומר: "...סוד דק מאד אין בו ממש, אבל הוא כח ממציא מוכן לקבל הצורה ולצאת מן הכח

(א) דברי רבינו אלה קאי על מה שהקדים שם: "זכור אני סברא אחת, אשר ראיתי עוד בבחורתי בספר פתח הבית... דבכל השנה כולה יש חיוב אקרפקתא דגברא להתענות כשיגיע יום הכיפורים, וכל מצות עשה אקרפקתא דגברא מונחים כשנעשה גדול לקיים כל

עירוב תבשילין

~ מתוך: אוצרות יוסף יורה דעה; אוצרות יוסף דרשות; בית האוצר; גליוני הש"ס ~

שכח לערב - נחשב פשיעה או שוגג

בביצה (טו): במשנה, יום טוב שחל להיות ערב שבת לא יבשל בתחלה מיום טוב לשבת אבל מבשל הוא ליום טוב ואם הותיר - הותר לשבת ועושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת. ובגמרא, מאי טעמא, אמר רבא, כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב שמא יפסע. רב אשי אמר, כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת, קל וחומר מיום טוב לחול. תנו, עושה תבשיל מערב יום טוב, וסומך עליו לשבת. בשלמא לרב אשי כו', אלא לרבא מאי איריא מערב יום טוב, אפילו ביום טוב נמי. אין הכי נמי, אלא גזרה שמא יפסע. וברש"י: ישכח ולא יערב משום דטריד.

ומשמע דשכחה היא פשיעה ולא אונס. ועיין אריכות בזה בשו"ת **שבות יעקב** (ח"ב סימן קמח)². ועיין שו"ת **עבודת הגרשוני** (סימן ב ד"ה מ"מ), דהביא מתשובת **הרשב"א** (ח"א סימן תרע) דשכחה הוי שוגג, וכתב על זה ז"ל: ואין לומר, מאן לימא לן דשכחה הוי שוגג, דלמא שכחה הוי מזיד גבי אדם, כדאמרינן גבי שומרים (בבא מציעא לה). כל לא ידענא פשיעותא היא. הא ליתא, דהא איתא בפרק כיצד הרגל (בבא קמא כו): כו' היתה אבן מונחת לו בתוך חיקו, והכיר בה ושכחה, לעניין נזקין חייב, לעניין ארבעה דברים פטור, ופירש רש"י: לעניין ארבעה דברים פטור, אף על פי דהכיר בה, הוי שכחה שגגה ולא פשיעה. הרי קמן ששכחה הוי שגגה. ויש לחלק בין שומר שאמר לא ידעתי אנה הנחתיו - לבין שארי שכחות, וק"ל, עכ"ל. ועיין שם (ד"ה כללא) שחילק שם עוד בזה בין יחיד לרבים, עיין שם היטב.

שגג כמה פעמים נחשב מזיד

בביצה (טו): ההוא סמיא דהוי מסדר מתניתא קמיה דמר שמואל, חזייה דהוי עציב, אמר ליה אמאי עציבת, אמר ליה דלא אותיבי עירובי תבשילין, אמר ליה סמוך אדידי. לשנה, חזייה דהוי עציב, אמר ליה אמאי עציבת, אמר ליה דלא אותיבי עירובי תבשילין, אמר ליה פושע את, לכולי עלמא שרי, לדידך אסור. ופירש רש"י: שאין דעתו על המזידין והפושעים שאין חרדים לדברי חכמים, עכ"ל.

הנה זה ודאי, דההוא מסדר מתניתא קמיה דמר שמואל לא ביטל גם בפעם השניה הנחת עירובי תבשילין בזדון חלילה, רק בשכחה ובשגגה, ועם כל זה השכחה והשגגה עצמה - בהיותה פעם ושתיים, נחשבת פשיעה וקרוב למזיד, דהשגגה השכחה פעמים הוי פשיעה. ועיין דמיון בתוספות ברכות (כ). ד"ה טעה, דאם עברו שתי תפלות, לא מצינו שתיקנו

דבשביל ששכח שני פעמים קרי ליה פשיעה³.

(ד) הובא **במשניות סדר מועד** ווארשא תרע"ג בסוף הספר דף ב., "מכבוד המנוח המה"ג הג' המפורסים ראש ישיבה דפה ווארשא **הרב ר' רפאל זאב זצ"ל**" (רבי רפאל זאב סאקאלאו ריש מתיבתא בוארשא).

(ה) שם כתב הגאון הנ"ל: "ועתה נבאר בעזרת השם יתברך למה מצינו כמה פעמים שהקילו חכמים בדבריהם ולא השוו לדאורייתא, ולפעמים אמרינן (ראה עירובין כא) חמורין דברי סופרים יותר מדברי תורה, והרי כל דרבנן בכלל לא תסור (דברים יז, יא) לדעת **הרמב"ם** (הלכות ממרים פ"א ה"ב: ספר המצות שורש א עמוד טו). וכבר כתבו בזה (ראה קריית ספר בהקדמה פרק ה: מגילת אסתר ספר המצות שם עמוד כח), דהכי התנו.

חכמים לחזור ולהתפלל אם שכח, עיין שם **בפני יחושע** (בתוספות שם)⁴.

אברהם קיים עירובי תבשילין אף שמדריגתו למעלה מהזמן ולא צריך עירוב

גמרא פסחים (גד.), שבעה דברים קדמו לעולם, ומנייהו - תורה, עיין שם. והזמן עצמו הרי הוא מכלל הנבראים, וכמבואר **במורה** (בפתיחת ח"ב הקדמה החמש עשרה) כי הזמן - מקרה נמשך אחר התנועה, שהיא ממקרי הגשם, אשר הוא 'נברא'. וכן כתב שם **השם טוב** ז"ל: וכן לדעתנו מאמיני החידוש, המאמינים כי העולם נברא, הזמן נברא עמו, ולכן אמר החכם **רבי אברהם אבן עזרא ז"ל**, כי אמר (שמות כ, יא) 'כי ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ' וגו', ולא אמר 'בששת', להורות כי הזמן מכלל הנבראים (ראה רבינו בחיי שם), עכ"ל. פירוש, כי הימים עצמם נבראו עם בריאת שמים וארץ.

ועל כן תורה דקדמה לעולם היא גם כן למעלה מן הזמן. ועניין זה בגמרא יומא (כה:), קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, ומה זה דנקט עירובי תבשילין דייקא. אך העניין, דצורכי שבת דאין נעשים ביום טוב (מדרבנן, וצריך לעירובי תבשילין (ראה פסחים מו:)), אף דשבת קדוש טפי (ראה חולין כו:), ואינו בזיון ליום טוב, היינו משום דהיום טוב - עתה, והשבת יבוא רק למחר, ועל כן מה שהוא עתה - חשיב מקודש טפי, וכמבואר בתוספות מנחות (מט. ד"ה תדיר) עיין שם שכתבו: ולשון אחר פירש בקונטרס (שם ד"ה תדיר), אותו שזמנו עכשיו מיקרי 'מקודש' עכ"ל.

ועל כן אברהם דקיים תורה שלא ניתנה עדיין לעולם הזה, אין זה חידוש כל כך דקיימה, מפאת היותה למעלה, דהא קדמה לעולם, דמדריגת אברהם הגיע למעלה מעלה (ראה נועם אלימלך פרשת חיי שרה ד"ה א"י ואברהם זקן בא), ושם הרי כבר היתה התורה, כיון דקדמה לעולם. ואך התורה שלמעלה שקדמה לעולם הרי היא למעלה מהזמן, נמצא דלא שייך כלל 'היום' ו'למחר', ושוב בעצמות הרי השבת מקודש טפי, ואין צריך עירובי תבשילין, ואף על פי כן עשה גם עירובי תבשילין מפאת ששיראל יעשו כן בעתה, ועל כן הוי עירובי תבשילין דייקא חידוש ורבותא יותר מכל שאר דבר, ודו"ק היטיב מאוד.

טעם שאברהם עשה עירוב

תבשילין אף שלא היה לו היתר ד'הואיל'

שמעתי מפי הגאון רבי יוסף ענגיל, מה שקיים אברהם אפילו עירובי תבשילין (ראה יומא כה:), דהא מה דמועיל עירוב, אף דמדאורייתא צרכי שבת אין נעשין ביום טוב (ראה ביצה ב:), דיום טוב לא קיל משבת וכנ"ל⁵, מכל מקום אמרינן 'הואיל' (הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים, ראה פסחים מו:), והרי לאברהם לא היה שייך 'הואיל', דהגרים היו רק גרי תושב'. רק באמת יש לומר, צרכי שבת נעשין ביום טוב (ראה פסחים מו:), דלא שייך לומר דיום טוב יש מעלה משום כח האדם, דהא שבת לדידה הוי גם כן קבלת האדם⁶, והבן.

ונראה, דהנה יום טוב ושבט בכל אחד יש מעלה יתירה, אפילו ביום טוב נגד שבת, כיון דתלוי בקידוש בית דין (ראה ברכות מט. ראש השנה כה. וברש"י ד"ה אשר), ויש בו כח האדם, ושבט בא ממילא (ראה פסחים קי:), ועל כן אין אחד מכוין לחבירו (ראה ביצה ב:), ועל כן כל כך יש מעלה בדרבנן נגד דאורייתא, כיון דצריך קבלת האדם מרצונו. ועיין **רמב"ם** הלכות ממרים (פ"ב ה"ו) דלולי קבלת הדור את התקנת חכמים - לא היה חל כלל⁷.

(ו) ראה **עשרה מאמרות** מאמר חקור דין פרק יג ובפירוש **יד יהודה** אות ל. וגר תושב הרי הוא כעכו"ם - ראה **רמב"ם** הלכות איסורי ביאה פ"ד ה"ז, ובגמרא ביצה כא: איתא 'לכס' - שמות יב, טז - ולא לעובדי כוכבים, ואסור לבשל ביום טוב לעכו"ם.

(ז) דהא מבואר ביומא כח: קיים כל התורה עד שלא ניתנה.

מצות 'זכור את יום השבת' מחייבת להניח עירוב תבשילין

כתבתי במקום אחר, אהך דאורח חיים (סימן שא סע"פ טז בהג"ה) בשם **הכלבו** (סימן לא), דהיוצא בשבת צריך שיהיה שם דבר שיזכור על ידו שהוא שבת ולא יבא לחללו, עיין שם. וכתבתי, דזה מצד מצות 'זכור את יום השבת לקדשו' (שמות כ, ח), דמצוה זאת מחייבת לחזק ולעשות היכיר לזכירת האדם בכל מקום שיש שם עלילת שכחת השבת וחילולו.

וכזה בביצה (טו:), 'זכור את יום השבת' (שם) - זכרהו מאחר שבא להשכיחו. עיין שם דהוא ג"כ כן, דכיון דיש יום טוב לפני שבת, ודבר זה עלול להשכיחו מן השבת ולהכין הכל ליום טוב, לכן צריך לעשות היכיר להזכירו לברור מנה יפה לשבת, ומצות 'זכור' מחייבת זה, עיין שם היטב.

שיעור העירוב

בביצה (טו:), אמר רבי אבא, עירובי תבשילין צריכין כזית.

בספר הפרדס לרש"י (סימן קמו) כתב, דשיעור עירוב תבשילין מן כזית ועד כאגוז, וצריך עיון. וגם גוף דבריו צריכים ביאור, דנראה כוונתו לכאורה, דתחלת העירוב צריך להיות כזית ושירור די אם הוא כאגוז, וזה הרי צריך עיון עוד מגמרא שבת (פא:), דמשמע דאגוז גדול מכזית, עיין שם ברש"י (ד"ה כהרעצ)⁸.

ומצאתי ברוקח בהלכות סעודה (סימן שכט ד"ה כזית) דכתב לעניין כזית דברכת המזון, וז"ל: זית קטן מאגוז, כדמשמע במסכת שבת בשלהי המוציא יין (שם), אבל נראה דכזית גדול בעיניו, כדאמרינן בפרק כיצד מברכין (לה:), גבי רבי יוחנן אכל כזית מליח, וכן משמע בכריתות בפרק אמרו, עכ"ל ז"ל.

ומה שהביא מהך דכיצד מברכין, צריך עיון, דאדרבה מבואר שם (לט.) דלא בעינן כזית גדול, רק בינוני, ושיעורו עם הגרעיניו, וגדול בלא הגרעיניו הוא כבינוני עם הגרעיניו, עיין שם.

וכן מה שהביא מכריתות, וכוונתו נראה על המבואר בפרק אמרו לו (יז.), דאין בית הכליעה מחזיק יותר משני זיתים, וגם זו איננה ראייה להיות כזית גדול מאגוז. וגם כוונת הרוקח נראה דאיננה על זה, רק כוונתו להביא ראייה דבעינן כזית גדול בשיעורי כזית, אבל לא היותו גדול מאגוז, ואם דבאגוזים שלנו לעינינו כזית גדול מאגוז, אין לדון בזה מעכשיו, דיוכל להיות דנתקטנו האגוזים, וכמו שכתבו בהרבה כיוצא בזה (ראה צ"ח פסחים קטו: ד"ה והואיל; שו"ת חתם סופר או"ח סימן צג).

(א) שכתב: "כשיעור המכריע - כאגוז, נפיש מכזית וזוטר מכביצה".

(ב) שהביא מתשובת **שער אפרים** סימן כח בהג"ה מבן המחבר, ששכחה נקראת פשיעה. והאר"ן להקשות עליו. וכתב שיש לו דין אונס. ומדברי רש"י בביצה הנוכרים, אין ראייה דנחשב פשיעה, 'דהתם מיירי בשכחה על ידי עצלות דהוי פשיעה גמורה מה שאין כן שאר שכחה דהוי בכלל העלם דבר שחייב שגגת חטאת והוא פשוט⁹'.

(ג) שדן בדברי התוספות, ובתוך דבריו כתב: "אמנם לכאורה היה נראה לי בטעם שיטת התוספות וסייעתם, דכיון דטעה ושכח שתי פעמים בזמן התפלה, דהוה ליה למרמי אדעתיה ולאדכורי מתפלת התשלומין, ולא נזכר, הוי ליה כפשיעה ומזיד, ומשום הכי אין לו תשלומין, וכדאשכחן בפרק שני דביצה (טז) עובדא דהאי סמיא,

תורת מרנא 'אור שבעת הימים' הבעל שם טוב הקדוש ותלמידיו זי"ע במשנת רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע

~ מתוך: אוצרות יוסף חידושי יו"ד; אוצרות יוסף שביעית בזה"ז; בית האוצר; גליוני הש"ס; שב נחמתא ~

לרגל יומא דהלולא קדישא - חג השבועות תק"כ

עונש החוטא - השגת רוממותו יתברך

נודעים דברי הבעל שם טוב זצוקלה"ה (ראה תולדות יעקב יוסף פרשת בא ד"ה ונראה לי דשמעתי ממורי; צפנת פענח פרשת פקודי ד"ה ומשני), על הפסוק (תהלים צד, א) 'אל נקמות ד' אל נקמות הופיע', שאמר, משל למלך גדול שנסע בכפר וביזה אותו כפרי אחד. אחר כך נתחרט ופייס את המלך, ואמר יועצי המלך, מה תועיל החרטה על עון גדול כזה - עון בזיון המלך, ואחת דתו להמית. ויען המלך כי לא כן הדבר, כי בהיותו מתחרט אין להמיתו, אולם עם כל זה שלא להענישו כלל אי אפשר, כי מדת הדין לוקה בזה, ורק גזר עליו עונש - להביאו אל עיר מושב המלך ואל בית המלך היכליו וחדריו המפוארים פנימה, כי בראותו שמה את יקר תפארת גדולת המלך - דבר אשר לא היה משער תחלה בדעתו כלל, אזי יימר רוחו בקרבו, ושערת בשרו תסמו, בזכרו מה עשה לפנים - כי ביזה מלך גדול ונכבד כזה, והצער הזה היא אשר יהיה עונש הכפרי ההוא.

והנה ככה בנמשל, כאשר החוטא נגדו יתברך שמו עושה תשובה ומתחרט על החטא, אזי עונשו הוא שהשם יתברך מופיע לו דעת ובינה להשיג את רוממותו יתברך ביותר, ואז הוא מתמרמר וצועק מרה על גודל החטא - בזכרו מה עשה ואיך העיז לחטוא נגדו יתברך. וזהו 'אל נקמות ד', ואולם על ידי מה היא נקמתו, לזה אמר 'אל נקמות הופיע' - רצה לומר על ידי ההופעה היא נקמתו יתברך, עד כאן תוכן דבריו - **דברי פי חכם חן**.

ועל פי זה ביארתי אומרם ז"ל (ברכות לד): במקום שבעלי תשובה עומדים - צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד. כי הכפרי הזה אשר מכניסים אותו אל חדרי המלך, ומראים לו גדולת המלך אך למען הענישו בזה - כי כל עוד אשר יחזה יותר בכבוד המלך יותר יוגדל כאבו וצערו על אשר עשה מאז, אם כן איפוא יתכן שיוליכו את הכפרי הזה אל חדרי המלך היותר פנימיים מפוארים ומהודרים, אשר לפנימיותם ולרוממותם - אין רשות לשום שר משרי המלך ואהוביו לבא בהם, ודו"ק.

וזהו ענין אומרם ז"ל (יומא פו), גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד. והכוונה שמגלים אל השב את כסא כבודו יתברך, למען יימר לבו בקרבו בראותו

נגד מי חטא - נגד מלך הכבוד כזה*.

הצדיק הוא שביל וצינור השפע המגיע לעולם

הנה נודע (ראה ספר העקרים מאמר ד פרק יט ד"ה וכשלא; שלי"ה הקדוש פרשת וישב אות כז) כי הצדיק הוא צנור השפעתו יתברך. ויש צדיק אשר הוא רק צנור להשפעה פרטית המגיע לבני ישראל, אולם יש עוד צדיק גדול מזה, אשר הוא צנור להשפעתו יתברך לכלל העולם, כמאמר (ברכות יז): כל העולם כולו נזון בשביל חנינא בני, ונודע ביאור **הבעל שם טוב זצוקלה"ה** (ראה תולדות יעקב יוסף פרשת צו עמוד שצח ד"ה עוד) כי רבי חנינא עצמו היה 'שביל' וצנור המזון והשפע המגיע לכלל העולם, עד כאן דבריו - **דברי פי חכם חן**.

אנשי המעלה מתבוננים בכל עניניהם כי כח האלקי הוא נותן כח הדיבור

הנה לפי המבואר בספרי תלמידי הבעל שם טוב ז"ל (ראה מגיד דבריו ליעקב סימן קנד; מאור עינים פרשת מטות ד"ה וידבר; תפארת עוזיאל שיר השירים ד"ה שיר), כי דרך אנשי המעלה הגדולים להתבונן על כל דיבוריהם ומעשיהם, שאין הם המדברים והעושים בכח עצמם, רק כח אלקי אשר בהם ובכל הנבראים - כטעם 'ואתה מחיה את כולם' (נחמיה ט, י) - הוא העושה חיל הדיבור וכל המעשים, כטעם 'ד' שפתי תפתח' (תהלים נא, יז) וכנודע.

הנה יתכן גם כן כזה הבנת לשון 'אומר אני', היינו דהקדים אל דיבורו שלא הוא בחכמתו ובתבונתו הוא האומר והמשיג שהדין הוא כך וכך, רק כח אלקי אשר בו - היא השכינה הקדושה המחיה את כל הנבראים, ונקראת 'אני' כנודע **בחכמת האמת** (ראה תיקו"ו תיקון כו עא; זוה"ק כי תצא רע"מ רעו).

הנברא בנס - גם קיומו דרך נס

מבואר אצלי **בכתבי אגדה** שלי, דכל דבר הנברא בנס - גם קיומו הוא דרך נסי, דכיון דבטבע אין מציאות לדבר ההוא, על כן אילו היה מסתלק ממנו ענין הנסי, מיד היה נופל תחת הענין הטבעי, ואז היה נאפס וחוזר לאין, כיון דבטבע אין לו מציאות כלל, וכל התהוותו רק בנס.

וכזה מבואר בספר התניא (שער היחוד והאמונה פרק ב) בפירוש הכתוב (נחמיה ט, י) 'ואתה מחיה את כולם', דכיון דכל הבריאה נבראה יש מאין, על כן אילו היה מסתלק שפעו יתברך מן הבריאה לקיימה אפילו רגע אחת, מיד היתה חוזרת לאין, כיון דמצד עצמה אין לה מציאות כלל, עיין שם היטב*. וכזה הוא גם בעניין הטבעי וענין הנסי, דו"ק היטב מאוד.

רמז בפסוקי איכה - למהירות הרעה כדי לקיים ברכת הגאולה - לשון 'ביאה' מורה על מהירות

בגיטין (פח), דרש מרימר, מאי דכתיב (דניאל ט, יד) 'וישקוד ד' על הרעה ויבאָה עלינו כי צדיק ד' אלקינו, משום ד'צדיק ד' אלקינו' - 'וישקוד ד' על הרעה ויביאה עלינו וכו'. עולא אמר, שהקדים שתי שנים 'לונשנתם' (דברים ה, כה). וברשי": שאילו שהו עד 'ונשנתם', היה מתקיים חלילה 'כי אבד תאבדון' (שם שם, כו).

בספר תפארת ישראל להקדוש רבי ישראל חריף ז"ל מאטאנאב בסופו (דף פב. ד"ה עוד שמעתי) כתוב שם רמז בשמו, בריש איכה (א, א), 'איכה ישיבה ביד' ראשי תיבות 'בא', ובתריה (שם) 'היעיר ריבתי עים' - ראשי תיבות 'רעה', ובתריה (שם) 'הייתה כ'אלמנה ריבתי ב'גוים' - ראשי תיבות 'ברכה', ובתריה 'שירתי ב'מדינות הייתה לי'מס' - ראשי תיבות 'להשב'. הרי בראשי תיבות 'יבא רעה ברכה להשב', היינו שמייהר הרעה כדי שיוכל להשב ברכה, היינו שיוכלו להגאל ולחזור לברכת ארצם כמקדם, שאילו לא מיהר היה מתקיים חלילה 'כי אבד תאבדון', ולא היתה הברכה שְׁבָה עוד חלילה, עיין שם.

ולא נתבאר אנה רמוז מהירות בזה, הרי הרמז רק 'יבא רעה' כו'. אך **גברא רבא דכוותיה ז"ל אמר מילתא - אימא בה טעמא**, כי נכון הדבר על פי גמרא יבמות (מח), מפני מה גרים בזמן הזה מעונין כו', מפני ששהו עצמם להכנס תחת כנפי השכינה כו', מאי קראה - 'שלם ד' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ד' אלקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו' (רות ב, יב), וברשי": 'אשר באת' - שמיירת ולא איחרת, עכ"ל. הרי דלשון 'ביאה' מורה מהירות, ולכן שפיר הרמז 'יבא רעה', היינו ימהר רעה ברכה להשב*.

(המשך בעמוד הבא) <<<

פיסקא קל, ראה שם שסמך דבריו לדברי הגר"א מוילנא זצ"ל באדרת אליהו ריש פרשת בראשית, ואכ"מ.

ה) וראה **לב שמח** - להרה"ק רבי הענין מאלעסק זצ"ל - פרשת יתרו ד"ה וישמע, שהביא בשם חותנו הרה"ק **השר שלום מבעלזא זצ"ל**, לפרש הכתוב - שמות יח, ה - 'ויבא יתרו, והכתוב - שם ז, ח - 'ויבא עמלק', שבאו פתאום במהרה ובהעלמת ההילוך, עיין שם מה שביאר בזה לפי דרכו בקודש.

בתפארת יוסף הגדה של פסח מאמר רס הערה ת.

ג) ראה **בית האוצר** מערכת א תחלת כלל לג: 'אומר אני - כן היה דרכו של רבי לומר דבריו בלשון 'אומר אני'. עיין קידושין (ט, רבי אומר, אומר אני, הראשון בסקילה וכולם בחנק. ועיין גיטין (פח), רבי אומר, אומר אני, אף הוא נותן דמי עצמו ויוצא". והאר"ק בעוד מקורות רבים מכל הש"ס.

ד) רבינו הביא דברי בעל התניא אלו, גם באוצרות יוסף דרוש ח

א) והאר"ק רבינו עוד לבאר בזה מילתא בטעמא, שלכן דייקא רבי עקיבא שמתחילה היה עם הארץ, השיג גדול ועוצם מדריגת קדושת תלמידי חכמים - עד שיכל לדרוש 'את' לרבות תלמידי חכמים, ראה **שב נחמתא** אות ג פסקא כז.

ב) וביאר רבינו על פי זה מדריגת יוסף הצדיק ומדריגת רבי יוחנן שייחס עצמו ליוסף - כדאיתא בברכות כ, שעינים משפיע כללי, ראה בארוכה **שב נחמתא** אות ו פסקא כ-כב, והשוואות נפלאות

צער ישראל הוא בזיון לתפילין דמארי עלמא

בסנהדרין (מו), שכונה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי.

בספר רביד הזהב (ליקוטים לפרשת שקלים ד"ה כי תשא, פא.)¹ בשם הרב הקדוש **רבי מאיר מפרעמישלאן ז"ל**,² שהכונה אתפילין של ראש ושל זרוע דמארי עלמא, דכתיב בהו שבחא דישראל - כמבואר בברכות (ו), וכשאדם מצטער, דאין יסורין בלא חטא (ראה שבת גה). כו', אם כן הוא נגד שבח ישראל, לכן הוא בזיון כביכול לתפילין דמארי עלמא, וזהו 'קלני מראשי קלני מזרועי'. ושוב מצאתי הדברים כתובים בקצרה בספר **חומרי מתינתא** חגיגה (טו: ד"ה קלני).³

החכם כולל כל הדעות ולכן

תפלתו מועילה יותר משאר אדם

שמעתי בשם **זקנו הגאון הקדוש ז"ל**⁴ אהך דבבא בתרא (קטו), מי שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים. ואמר, כי באמת עיקר תפלה הוא רק תפלת ציבור (ראה רמב"ם הלכות תפלה פ"ח ה"א), ורק החכם כולל כל הדעות ונחשב ציבור, ועל כן תפלתו מועלת יותר מתפלת שאר אדם, כן שמעתי בשמו ז"ל.

ועיין רמב"ן במלחמות סוף ברכות (דף מד. מדפי הרי"ף), אהא (ברכות נח): דאמר רב חנינא בריה דרב איקא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע, מכי חזיתנכו, חשיבתינכו עלואי כשיתין רבוון בית ישראל, וברינא 'ברוך חכם הרזים'.⁵ וכתב הרמב"ן על זה, וז"ל: הוא מיסודי חכמה, שרמז להם שראוי לברך ברכה זו על חכם גדול, שנכללו בו כל הדעות, כענין שאמר הכתוב (במדבר כו, יח) ביהושע איש אשר רוח בו, ודרשו (ספרי פרשת פנחס פיסקא ט) שיכול להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, שאין ברכת חכם הרזים אלא מן הטעם המפורש בגמרא (שם נח.), לפי שאין

סוף מעשה במחשבה תחלה, עיין שם היטב. ולפי זה נראה גם כן דעבירה בשבת ענשה גדול מעבירה בחול, כיון שהוא בבחינת מחשבה, ששם מדת הדין לבד, בלי שיתוף מדת הרחמים.

מחללי שבת אינם נחים בגיהנם בשבת

ברש"י סנהדרין (סה: ד"ה קברו) כתב: ובשבת פושעי גיהנם שובתין.

לעניין אי גם מחלל שבת נח בגיהנם בשבת, בספר **כתר שם טוב** (עמוד סח ד"ה שמ"מ עד) ראיתי רמז על המשנה שבת (מד.), כל הנרות מטלטלין, חוץ מן הנר הדולק בשבת. פירוש, כל הנרות - היינו הנשמות, על דרך 'נר ד' נשמת אדם' (משלי כ, כו; ראה שבת ל:), מטלטלין אותם מגיהנם בשבת שלא קְדונו, חוץ מן הנר הדולק בשבת, היינו חוץ ממחלל שבת, עד כאן דבריו בקצרה, ועיין שם.⁶

איך קיבלו גרים מבני בניו של המן שהם מזרע עמלק

בגמרא גיטין (יז:), מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק.

בספר תפארת שלמה להרב הצדיק רבי שלמה מראדאמסק ז"ל (רמזי פורים זו: ד"ה ויצא) הקשה, דהא מבואר בפסיקתא (רבתי) פיסקא דזכור את אשר עשה לך עמלק (יב, ט ד"ה ויחלוש) דאין מקבלין גרים מזרע עמלק.⁷ ואם כן איך מבני בניו של המן כו', עיין שם.

ולא קשיא מידי, דמשכחת באשה מזרע עמלק שנישאת לעכו"ם שאינו מזרע עמלק וילדה לו בן, דהבן ההוא איננו מתייחס לזרע עמלק, דבעכו"ם הלך אחר הזכר, כמבואר ביבמות (עח:), ואם כן הבן - הוא וכל יוצאי חלציו שפיר מקבלין אותו, ועל כזה הכוונה כאן.⁸ והא דאמר 'מבני בניו' - לאו דווקא, רק הכוונה יוצאי חלציו, עיין רש"י פסחים (צד: ד"ה בן בנו). ועיין מה שכתבתי על **הגליון** גיטין (נו:).⁹

(יב) המשך לשונו: "וכפסיקתא הנ"ל הוא גם כן במכילתא סוף פרשת בשלח (מסכתא דעמלק פרשה ב אות ג ד"ה ויאמר) ובפרקי רבי אליעזר (פרק מט.) עיין שם".

(יג) וראה עוד בזה. בית האוצר מערכת ב כלל ט אות יג: **גליוני הש"ס** ברכות כח. ד"ה וכי.

(יד) על הגמרא שם: "יצתה בת קול ואמרה לו רשע בן רשע בן בנו של עשו הרשע", וז"ל: "דוגמתו פסחים צד., יצתה בת קול ואמרה לו רשע בן רשע בן בנו של נמרוד הרשע, ותיבות 'בן בנו' בשניהם לאו דווקא, רק דהיה מזרעו...".

דעותיהם דומות, והקדוש ברוך הוא יודע רזי עולם ותעלומות סתרי כל חי, והוא שאמר משה 'אלק"י הרוחות' (במדבר שם, טו) - כמדורש חכמים (תנחומא פרשת פנחס סימן י). לפיכך אמר להם שראוי לברך ברכה זו על חכם גדול, שהוא כללי בכל הדעות ובכל החכמות כו', עכ"ל. וזהו כלשון זקינו ז"ל הנ"ל - שהחכם כולל כל הדעות, ובוודאי כיוון זקינו ז"ל לדברי הרמב"ן אלה.

עבירה בשבת שענינה מחשבה ענשה גדול מעבירה בחול

בספר מתן שכרן של מצות להפרי מגדים ז"ל (חקירה ח) חקר, אם עבירה הנעשית בשבת עונשה חמור מאם היא נעשית בחול, עיין שם היטב. והספק בזה הוא, אם קדושת השבת מתפשטת על כל המצות, ואף גם על אותם המצות שאינם מחמת שבת כלל.

ועיין בירושלמי דמאי (פ"ד ה"א), שאימת שבת עליו וכו'. ואם כן, כיון שיש אימה יתירה בשבת מלחטוא, אם כן המתגבר גם כן על האימה וחוטא, הרי זו התפעלות יתירה לחטוא, ואם כן שפיר העבירה חמורה ביותר.

ועיין עוד בספר **ערבי נחל** פרשת בראשית (דרוש ב ד"ה וכן) שכתב, דהא דהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו כחוט השערה (יבמות קכא:), הוא מפאת שמתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים וכו' (ראה רש"י פרשת בראשית א, א ד"ה ברא; ועיין פסיקתא רבתי פיסקא מ אות ב ד"ה כיצד). ועל כן הצדיקים הגדולים, שעוצם מדרגתם מגיע לבחינת מחשבה דקדושה - שְׁשָׁם הוא מדת הדין לבד, לכן הקדוש ברוך הוא מדקדק עמהם כחוט השערה.

ועיין שם עוד (ד"ה וכן הג' - ד"ה והוה) שכתב, דיום השבת הוא גם כן בבחינת מחשבה זאת, וכמו שאומרים במזמור לכה דודי, 'מראש מקדם נסוכה,

זצ"ל, עיין שם.

(י) כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א - בעת עיונו בדברי רבינו אלה שהובאו גם בתפארת יוסף פרשת בראשית עמוד ז, העיר על דברי הערבי נחל מזוה"ק תרומה קלה: שיום השבת הוא כולו חסד ורחמים ואין בו דין כלל, (וראה סידורו של שבת שורש ב ענף א).

(יא) הגאון הגדול רבי פישל הערשקאוויטש ז"ל, העיר אודות דברי רבינו אלה, כי בספר **מאורות הראשונים** עמוד ז, הובא מכת"ר **רבינו יחיאל מפריז**, דמחלל שבת אינו נח בגיהנם, מדה כנגד מדה, עיין שם. וכבר העירו כי הדבר מבואר ומפורש בזה"ק תרומה קנ: עיין שם פלוגתא בזה.

(ו) "אשר הניח אחריו ברכה..." מו"ה ישראל דוב בער גילערנטער זצלה"ה האבד"ק סטאפטשעט ובק"ק יאשינצ'א, משער הספר.

(ז) להגאון רבי גדליה ליפשיץ זצ"ל - אבי בעל התפארת ישראל על משניות. (רבינו מזכירו בספריו י"ג פעמים).

(ח) הרה"ק אדמו"ר מקאצק זצ"ל. נכתב אל נכדו האדמו"ר מקאצק-פילוב זצ"ל הרב הגאון מהו" ישראל מקאצק זצ"ל (ראה אודותיו באוצרות יוסף שביעית בזמן הזה, מבוא 'ספרי דבי רב' עמוד 23 הערה לג).

(ט) ראה תפארת יוסף פרשת שמות עמוד ד הערה טו, ענין נפלא בענין ברכת חכם הרזים משיחתן של צדיקים, בעת אשר הגיע הגה"ק **החתם סופר זצ"ל** לבקר את הגאון **רבי משולם איגרא**

תשלומין

גליוני הש"ס עירובין מ:

אם יש תשלומין כל שבעה

בעירובין (מ:), 'תן חלק לשבעה וגם לשמונה' (קהלת יא, ב) וכו', רבי יהושע אומר, 'שבעה' - אלו שבעה ימי פסח וכו', וכשהוא אומר 'אדם' - לרבות עצרת.

עיין חק יעקב (סימן תעג ס"ק א), דזמן דעצרת יש לו תשלומין כל שבעה, כיון דיש לחגיגתו תשלומין כל שבעה, עיין שם. ועיין אריכות בזה בשו"ת **ראשית ביכורים** (ח"ב סימן ד ד"ה תשובה; ד"ה השתא - ד"ה אמנם לענ"ד). ולענ"ד יש ראייה לדעת החק יעקב ז"ל מגמרא מנחות (סה:), דכל שבעה דעצרת קרוים רגל, עיין שם תוספות (ד"ה רגל).

בקיום דבר ד' או במה שהוא סייג לו, והרי כאן החומר ההיולני וגם הצורה. ההיולני - במה שעלולים לקבל 'כל אשר דָּבַר ד' בלי הֶבְחָן, והצורה - במה שעלולים לקבל ועובדים על דבר ד', ולא בעניין אחר.

ומה שאין כן העכו"ם דעבודתם בצורה לבד, אמרו 'תורה זו מה כתיב בה' (ראה ספרי פרשת וזאת הברכה פיסקא ב ד"ה ד"א ויאמר) - דבר פרטי, לא כל אשר ידבר ד' - שזה עניינו היולני עלול לקבל כל הצורות דהוא בחומר אשר הוא היולני, כי העכו"ם אין עבודתם בחומר כנ"ל.

ועל כן גם כן היו רואים במתן תורה את הנשמע (שמות כ, טו; עיין רש"י שם), דהוא מכת חוש המשותף לכל ההרגשות [ולכן מתחלפות בו ההרגשות, וכמו שכתב **הראב"ע** (פרשת יתרו שם)], דבמה שהוא משותף לכל ההרגשות עניינו היולני, ועל כן הואיל ואינו עלול לקבל הכל ממש, רק מוגדר על כל פנים רק בקבלת ההרגש ולא עניין אחר - זה עניינו צורה, ונמצא עניינו החומר ההיולני והצורה יחד.

(א) שהביא את דברי האליהו רבה (סימן תצד ס"ק ד) שהאריך להקשות על החק יעקב, והאריך שם בדבריו.

פרק יב (ב) מלאכות הנעשות מבעוד יום

קושיית הנימוקי יוסף

מקור לסברא שנגמרת כל ההבערה מיד

דע, דקושיית הנימוקי יוסף (בבא קמא י. מדפי הרי"ף ד"ה אשו משום) איך שרי להדליק נר בערב שבת, והוא דולק והולך בשבת, נימא אשו משום חציו (שם כב.), והוי ליה מבעיר בשבת. ותירץ, דהא דאשו משום חציו היינו שנחשב שנגמר הכל מיד, עיין שם^א.

לענ"ד סברת הנימוקי יוסף הזאת, תמצא קן לה בירושלמי שבת (פ"ב ה"ד), לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתנגה על פי הנר (בערב שבת) מבביל שתהא מנטפת (בשבת ויתקיים הנר, שהשמן מטפטף בכל שעה לתוך הנר). ובירושלמי שם, למה, משום שלא הותחל בכל טפה וטפה (משום שלא הותחל מבעוד יום הנר להדליק בכל טפה וטפה שמן שבנר, מה שאין כן כשהשמן בנר, כשמושך הפתילה טפה אחת שאצלה, כל השמן שבנר נמשך אחריו, והרי הוא כאילו כבר התחיל להדליק כולו, קרבן עדה) כו'.

הנה כוונת הירושלמי - לפירוש הקרבן עדה הנ"ל, והכי מיסתבר כוונתו, דרק כשמדליק בערב שבת בשמן שבנר עצמו, דנמשך כל השמן אחרי הפתילה, שייך לומר דנחשב נגמר הכל מיד כסברת הנימוקי יוסף, וש"י. מה שאין כן כשנותן שפופרת על פי הנר בערב שבת, והיא מנטפת לתוכו גם בשבת, אם כן הוי ליה באמת מבעיר בשבת בכל טפה, כיון דאינם חיבור להיות נמשך הכל אחרי הטפה הראשונה, אם כן כל טפה וטפה הבערה בפני עצמה, ובאה מכח מעשהו הראשונה, ואם כן הדרא לדוכתה סברא דאשו משום חציו, והוי ליה מבעיר בשבת, ובאתי רק להעיר.

בנתינה לתוך תנור מערב שבת נחשב שכבר נגמרה כל המלאכה

והנה נזכרתי עוד דברי הירושלמי שבת (פ"א ה"ו), בית שמאי אומרים, אין נותנין אונין של פשתן לתוך התנור אלא כדי שיהבילו (שיתחממו) מבעוד יום כו', ובית הלל מתירין, ובירושלמי שם, רבי שמואל בשם רבי אבוה, בית הלל ילפון מלאכת היתר ממלאכת איסור, אילו עשה כן בשבת שמא אינו אסור, ודכוותה - עשה כן מבעוד יום מותר. **ובקרבן עדה**: בית הלל ילפי מלאכת היתר ממלאכת איסור, כלומר, כל מה שחייב עליו בשבת - מותר לעשות בערב שבת סמוך לחשיכה, דהוי ליה כאילו כבר גמר מלאכתו מערב שבת, עכ"ל.

(א) לשונו שם: "כי נעין במילתא שפיר לא קשיא לן, שהרי חיובו משום חציו - כזרק החץ, שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל, ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא. דאי חשבינן ליה הוה לן למפטריה דאנוס הוא שאין בידו להחזירה... וכן הדין לענין שבת, דכי אתחיל - מערב שבת אתחיל, וכמאן דאגמריה בידיים בההוא עינדא דלית ביה איסור חשיב".

ובשביעית נמי יעבוד, עיין שם).
וזה לכאורה דלא כהנ"ל. דלפי הנ"ל - דבית הלל סבירא להו דנחשב הכל נגמר מיד, וכסברת הנימוקי יוסף, אם כן מאי קאמרי 'וביום' דלפעמים אתה עושה גם ביום השבת, והיינו במה שהמלאכה נגמרת מאיליה בשבת, והרי לבית הלל גם הגמר הזה נחשב שעשאה האדם כבר מאתמול כולו, ואין עושה בשבת כלל, ודו"ק, ויש ליישב.

וגם יש לדון עוד הרבה בזה בירושלמי שם (ה"ה) בהא דאמר, תמן כבר נעקרה כל טפה וטפה ממקומה, עיין שם **בקרבן עדה** (ד"ה כבר).² ועיין עוד שם (ה"ט) **בקרבן עדה** (ד"ה כבר),¹ ואין להאריך, כי באתי רק להעיר.

הערה על סברת הקושיא ממכילתא

ודע, דגוף קושיית הנימוקי יוסף דיהיה אסור להדליק נר מערב שבת - למאן דאמר אשו משום חציו, צריך עיון. דבמכילתא ריש ויקהל (פרשה א אות ה) דרשי מקרא היתר הדלקת נר מערב שבת, וז"ל המכילתא: 'לא תבערו אש' (שמות לה, א) למה נאמר, לפי שהוא אומר (שם לד, כא) 'בחרש ובקציר תשבות' וגו', שבות מערב שביעית לשביעית כו', יכול כן ישבות מערב שבת לשבת כו', לא יהיה רשאי להדליק לו הנר ולהטמין לו את החמין כו'. תלמוד לומר 'לא תבערו אש ביום השבת', ביום השבת אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר מערב שבת לשבת, עכ"ל.

והנה, אי לא נימא כסברת תירוץ הנימוקי יוסף, רק דמהכא נפיק באמת היתר הדלקת נר מערב שבת, אם כן יהיה מוכח דהמכילתא סוברת אשו משום ממונו. דאם לא כן, למה ליה למכילתא ללימוד משביעית, ומדוע לא אמר דאיצטרך קרא בפשיטות, דאם לא כן הוי ליה למיסר משום אשו משום חציו.

ועיין עוד בסוף המאמר במכילתא שם (אות ה; ראה ילקוט שמעוני פרשת ויקהל רמז תח ד"ה אמר), רבי נתן אומר, 'לא תבערו' למה נאמר, לפי שהוא אומר (שם לה, א) ויקהל מהו, שומע אני אינו רשאי להדליק לו את הנר כו', תלמוד לומר 'לא תבערו' כו'. ומוכח קצת, דרבי נתן מסברא בעי למיסר הדלקת הנר מערב שבת. ויש לומר, דטעם מפאת אשו משום חציו.

מ'ביום השבת' לומדים היתר להדלקה בערב שבת

ועיין עוד בספר **מגיד משרים** לבית יוסף פרשת ויקהל (ד"ה אבל), וז"ל: ואמר 'לא תבערו' וגו', ואמר 'ביום השבת', למימר דדוקא ביום השבת גופיה הוא דאסור לאדלקא, אבל מבעוד יום לאדלקא ליה - ויהא מדליק ומבעיר ביומא דשבתא, שרי, ולאפוקי מקראים דלית להו ביצונא דדליק ביומא דשבתא, עכ"ל. וקשה, דלמה לו לומר לאפוקי מקראים, ולא אמר לאפוקי מסברת קושיית הנימוקי יוסף, ובאתי רק להעיר.

בית האוצר מערכת א כלל ריד ד"ה ודע - ד"ה ודע דגוף

(א) שכתב: "כבר נעקרו - כל מה שעתידי לצאת בשבת מכל מקום בודאי כבר נעקר ממקומו, לכך שרי, דלא הוה מלאכה גמורה בשבת".

(ד) שכתב: "כבר נעקרה כל טפה ממקומה - והוי ליה כאילו נעשית כל המלאכה בערב שבת".

וביתר ביאור נראה, לפי מה שכתבתי בלקח טוב (כלל ו פסקא קכד), דבמדביק פת בתנור ונאפה אחר כך (ראה שבת ד.), אין החיוב על מה שאין מסלקו, דאין חיוב בשבת על שב ואל תעשה, ורק החיוב על מעשה ההדבקה. ואף שההדבקה אינה אפיה, צריך לומר דכיון דמכח ההדבקה נאפה אחר כך, על כן מתייחס כל האפיה אל מעשה ההדבקה, והוי ליה כאילו עשה אז כל מעשה האפיה, וכסברת הנימוקי יוסף הנ"ל לענין אשו משום חציו, והוי ליה שפיר החיוב על מעשה ההדבקה - לא על מה שאינו מסלקו אחר כך. ואם כן, כיון דלענין שבת כהאי גוונא חשוב הכל נעשה מיד, אם כן ממילא מערב שבת נמי הרי נגמר הכל מערב שבת כסברת הנימוקי יוסף, ושפיר שרי, ודו"ק.

רבי אליעזר ורבי יהושע נחלקו בסברא הנ"ל

ועל כל פנים מבואר, דבית שמאי ובית הלל חלוקין כאן בסברא זאת, דבית הלל סבירא להו דנחשב שנגמר הכל בערב שבת ובית שמאי חלוקין. ולפי זה, פלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע דירושלמי פסחים (פ"ג ה"ג), דרבי אליעזר אמר מאיליהן הן נשרפין (הלה טמאה ביום טוב), ורבי יהושע חשיב ליה מעשה בידיים, יש לומר גם כן דבזה הוא דפליגי. דרבי אליעזר דהוא מתלמידי בית שמאי (ראה ירושלמי שביעית פ"ט ה"ו; רש"י שבת קל: ד"ה שמות) סבירא ליה כבית שמאי, דלא חשוב הכל נגמר עם עשיה ראשונה, ועל כן מה שנשרף אחר כך נחשב כמו מאיליהן ולא דמי למעשה בידיים, ורבי יהושע סבירא ליה כבית הלל (ראה רש"י חולין לג: ד"ה הכא; תוספות הרא"ש בבא מציעא לו: ד"ה מודה), דנחשב הכל נגמר בהתחלה, ובהתחלה הרי הוא עושה מעשה בידיים ממש, ועל כן שפיר חשוב כמעשה בידיים ממש².

מירושלמי משמע דאף לבית הלל חשיב כגמר מלאכה בשבת

ועיין עוד בירושלמי שבת שם (פ"א ה"ה), בית שמאי אומרים, אין שורין דיו וסממנים כו' אלא כדי שישורו מבעוד יום, ובית הלל מתירין. ובירושלמי, מאי טעמהון דבית שמאי, 'ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך' (שמות כ, ט), 'כל מלאכתך' - גומרה מבעוד יום. ומה טעמהון דבית הלל, 'ששת ימים תעשה מעשיך ובויום' (דכתיב שמות כג, יב) 'ששת ימים תעשה מעשיך ובויום השביעי תשבות', קרינן להאי 'וביום' גם ארישא דקרא, דלפעמים תעשה מלאכה אף ביום השביעי, קרבן עדה. ודוגמת דרש זה בבבלי נדה (מח.), אמר קרא (שמות כא, ב) 'שש שנים יעבוד ובשביעית' -

(ב) **המשך לשונו**: "וכזה מצינו כמה דוכתי, דרבי אליעזר אויל בשיטת בית שמאי, ורבי יהושע בשיטת בית הלל, עיין ערכין (כג), ותוספות סוטה ג. ד"ה רבי ישמעאל), ובהנה רבות (ראה ירושלמי נזיר פ"ה ה"א: חידושי הר"ן חולין נח. ד"ה ושיון) וכנדוע (ראה בית האוצר מערכת א כלל כז ד"ה ודע דמה; שם מערכת ב כלל ב ד"ה וע"פ פסחים: לענין הש"ס קידושין כט. בתוספות ד"ה אותו)".

שביבי יוסף

אלומת אור לחקירות יסודות סברות וכללים המפורסם בתורת רבינו ז"ע

חיוב קרבנות נזיר כהקדש בפועל

"הא דאמרינן בנזיר (ט) דנזירות כהקדש (לענין שאלה), הוא בעבור שיש בגזירות חיוב קרבנות - דהוי קדשים, שאף שבקבלת הנזירות אין עוד הקדש בפועל - רק חיוב בעלמא להביא קרבן, עם כל זה מיד כשנתחייב קרבן יש לגבוה שותפות בנכסיו כשיעור הקרבן שנתחייב, והוי החיוב הקדש בפועל"

לה ד"ה הגה; ברוך טעם שער הכולל דין א ד"ה ע"כ; מנחת חינוך מצוה ג אות י ד"ה וכל).

והנה נבלת עוף טהור מטמא על ידי אכילה - וגם אינו מטמא שלא כדרך אכילה, וכמו שבירתי **באתון דאורייתא** (כלל א פסקא סא, ואילך) מכמה דוכתי בארוכה, ועם כל זה מוכח להדיא מרש"י (כ: ד"ה מלק), דמטמא על ידי תחיבה בבית הבליעה אף בלי לעיסה, עיין שם היטב בכל הדיבור, דמוכח דרק בנבלת בהמה אינו מטמא בכחאי גוונא, אבל דומיא דכחי בנבלת עוף טהור - מטמא.

וכדברי רש"י הנ"ל, מבואר גם כן בתוספות גדה (מב: ד"ה יצתה), **ובר"ש ורא"ש** זבים (פ"ה מ"ג; ר"ש ד"ה חוץ; רא"ש ד"ה כל), דברייתא המובאה בנדה שם, דנבלת עוף טהור מטמא בבית הבליעה ונבלת בהמה לא, איירי [לרבא - דמקום נבלת עוף טהור בית הסתרים הוי גדה (שם)] בתחב לו חבירו בבית הבליעה, ולא הסיט את הנבילה, עיין שם.

ואם כן מבואר, דנבלת עוף טהור מטמא בכחאי גוונא. ואף על גב דכתיב ביה 'אכילה' (ויקרא יז, טו), ואין מטמא שלא כדרך אכילתו, וכל טומאתו הוא רק בתורת אכילה, דאכילת נבלת העוף טהור הוא שמטמא, וכמו שהארכתי לברר באתון דאורייתא שם, ואם כן מבואר דגם בליעה בלי לעיסה מיקריא 'אכילה'.

שחיטה המתרת - סילוק החיות או גזירת הכתוב בעניין השחיטה יש להסתפק, אם היתר שחיטת הסימנים הוא מפאת סילוק החיות, שבוה מסתלק חיות הבעל חי, או גזירת הכתוב בעלמא הוא.

ומהא דבעינן שחיטת רוב הוושט (ראה להלן כח:), אף שסילוק החיות הוא גם בנקב משהו - לדיעות הסוברים (ראה רמב"ם הלכות שחיטה פ"ג ה"ט) דנקובת הוושט הוא נבילה מחיים, מוכח לכאורה דאין שחיטה מפאת סילוק החיות.

ויעוין בסוגיין (כ:), וכי מתה עומד ומולק כו'. ומה קושיא, דילמא גזירת הכתוב הוא. ועל כרחק הכוונה, דמסתברא דמליקה כשחיטה שעניינה סילוק החיות, ועל כן ההכרח שתחיה - והמליקה תסלק החיות, ולא כן במתה אין שייכות מליקה.

ויש לומר, דזה ענין הפלוגתא (להלן כט:), אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף או אינו אלא בסוף. דמאן דאמר דישנה מתחילה ועד סוף, היינו משום דאי רק בסוף, אם כן הא מכי ניקב הוושט פורתא הוי ליה נבילה, ואם כן שוב בגמר השחיטה - וכי מתה עומד ושוטח, ועל כרחק דגם ההתחלה שחיטה [ומן הגמר - יש לומר דאין קושיא, כיון דעם השחיטה ובאמצעותה הוא דאסתליק ליה חיות הבעל חי, ויש להביא דוגמאות לזה, ואין להאריך]. ומאן דאמר דאינה לשחיטה אלא בסוף, סבירא ליה באמת דשחיטה אינה מפאת סילוק החיות כלל, רק גזירת הכתוב הוא, ועל כן שפיר שייך שחיטה בסוף, אף על גב דאינה מסלקת החיות, דכבר החיות מסולקת מתחלת השחיטה.

שהרי לא הותר מה שמקודם בשום פעם, ורק שעד עתה עודנה לא הותחל האיסור כלל, ודו"ק היטב.

ותו, דהתם בדמאי טעמא אחרנא איכא להיתר. שהרי באמת רוב עמי הארץ מעשרין הן (שבת ג.), אלא שסמכו חכמים מיעוטא לחזקת טבל וחשו להחמיר - עיין תוספות יבמות (ק"ט. ד"ה מחזורתא), ואם כן כיון שטעם איסור דמאי מכח החזקת איסור, על כן זה הדמאי שכבר הותר במחנה הרי קפע החזקת איסור ידידיה, ואדרבה יש לו חזקת היתר - למאן דאמר (ראה רשב"א חולין ט. ד"ה בהמה) דמחזיקין מאיסור לאיסור, דהכי נמי יש לנו להחזיק איפכא מהיתר להיתר, ומכח ההיתר שהיה לדמאי מפאת שהיה במחנה יש לנו להחזיק גם אחריו בואו לעיר לומר שהוא מעושר, ומותר מפאת שהוא מעושר, ודברתי מזה במקום אחר, אי שייך לומר כהאי גוונא - חזקה מהיתר להיתר.

דמיון חמץ לשחיטה בסכין פגומה

הנה מה שחייבו חכמינו ז"ל בדיקת חמץ יותר משאר איסורין, עיין **בשחיטות** למהר"י ווייל (ירושלים תשי"ט עמוד קמד הגה"ה ד"ה והגרמא) וז"ל: 'חמץ' בגימטריא 'פגימה'. ואם תאמר מאי נפקא מינה, ויש לומר, כמו חמץ בפסח - איסור פגימה^א. ועוד, סימן שלא לשחוט בסכין פגומה, שנאמר (שמות לד, כה) 'לא תשחט על חמץ דם זבחי, וחמץ בגימטריא פגימה, עכ"ל ז"ל.

ונודע שכל דברי הראשונים ז"ל כגחלי אש^ב, ועל כן יש לדון מדבריו, דחמץ לו דמיון בפנימיות לשחיטה בסכין פגומה, ועל כן מצינו חוב בדיקה בשני דברים אלו, ובסכין פגומה הרי יש אסמכתא בקרא ד'ושחטתם בזה' (שמואל א יד, לד), כמבואר בסוגיין (ז"י), ועל כן למדו משם גם לחמץ.

והנה בהיות חמץ דומה לשחיטה בסכין פגום, דהוא מיתת הבעל חי, דאילו הנשחט בהכשר לא חשיב מיתה, כיון שאדרבה הוא המעלות לו, שהוכשר לאכילת אדם - להכלל באדם, ועל כן בהיות חמץ דומה לזה, מורה היות בחמץ גם כן עניין מיתה, והפוכו המצה - המשומרת מחימוץ - בה עניין חיות. ואולי זה טעם הדרש במנחות (נג.), 'מצה תהיה' (ויקרא ב. ה) - הַחֵיִיָהּ, פירושו, תשמרנה מחימוץ, עיין שם, ולהנ"ל מובן מדוע קרי ליה 'החיה'. **והנה** נבילה יש בה טומאה גם כן, ועל כן יש לדון היות גם עניין זה בחמץ, ואף שאינו בפועל, עם כל זה יש בו מהות זה. והיפוך הטומאה הוא הקדושה^ג, ועל כן מצה בו מהות קדושה, ושפיר צריך קרא (פסחים כה:), לערל וכן נכר דאוכלים מצה, ובתוספות פסחים (שם ד"ה כל) עמדו על זה דלמה לי קרא, דאטו מצה קדושה יש בה, ולהנ"ל ניחא.

הוכחה שבליעה בלא לעיסה קרויה

אכילה - נבלת עוף טהור מטמא בלא לעיסה **אי** בליעה בלי לעיסה מיקרי 'אכילה' - כבר האריכו **האחרונים** ז"ל בזה (ראה שו"ת נודע ביהודה י"ד קמא סימן

מדוע השוה הרא"ש איסורים שנתחדשו מזמן ידוע לבשר נחירה

הרא"ש פרק קמא (סימן כג) הביא איבעיא דרבי ירמיה (י"ז), איברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהם לארץ מאי וכו'. וכתב על זה, וז"ל: ונראה לי דנפקא מינה בבעיא זו, באדם שאסר על עצמו אחד מן המינין מזמן ידוע ואילך, וכשהגיע הזמן היה לו מאותו המין - שהיה אוכל והולך עד שהגיע הזמן, אם מותר לו לאכול מה שניתותר בידו. אי נמי, כגון שרצו בית דין לאסור דבר אחד, כגון שלקות וגבינות עכו"ם וכיוצא, אם אסור מה שיש ממנו מאותו המין ביד ישראל, עכ"ל.

ולענין לולי דבריו ז"ל, אין זה דומה כלל לאיבעיא דרבי ירמיה, דהתם באיברי נחירה, הרי אין האיסור בארץ - רק מפאת נבילה ואינו זבוח (דברים יב, כא; עיין תוספות שבועות כד. ד"ה האוכל), ועל כן שפיר איבעיא ליה לרבי ירמיה, דאיברי בשר נחירה שהכניסו עמהן מן המדבר - בדמדבר נחירתו זו היא שחיטתו וכמפורש בגמרא כאן, אם כן הרי האיברים האלו נשחטו בשעתו, אלא שענה בארץ ונשתנית ענין השחיטה, ועל כן שפיר איבעי ליה לרבי ירמיה אם האיברים האלו אסורים - הואיל ועתה בארץ אין זו שחיטה, או דלמא הואיל וסוף סוף בשעתו נשחטו, שוב אי אפשר שיחשבו 'נבילה' ו'אינו נשחט' כשבאו לארץ, ושרו.

אבל מאן לימא לן שאלו לא היה טעם היתרים במדבר משום נחירתו היא שחיטתו, רק שבאמת היו נחשבים לנבילה - אלא שבמדבר היה נבילה מותר להם, שגם אז היה מסתפק רבי ירמיה להתירם גם אחר, בואם לארץ, דכיון דהם נבילה ממש, ובארץ הרי נבילה אסורה, אם כן מובן לן שלא יהיה בכלל האיסור גם נבילה דמעיקרא. ועל כן בנידון דהרא"ש שמזמן הגדר ואילך, או מתקנת בית דין ואילך, מינין הללו הם איסור ממש, אם כן מנא לן להתיר מה שבידו מהם מקודם, ודו"ק היטב.

ועיין בירושלמי עירובין (פ"א ה"י), אמתניתין דהתם דארבעה דברים פטרו במחנה, ואחד מהם שפטורין מן הדמאי, קאמר בירושלמי וז"ל: נכנסו עמהן לעיר, כבר נפטרו, עד כאן. **ובקרבן עדה** (ד"ה נכנסו) פירש וז"ל: פירות של דמאי שנכנסו עמהן לעיר לאחר שחזרו ממלחמה - פטורין מדמאי, שכבר נפטרו מתחלה כשבאו לידן במלחמה, עד כאן. **ובשירי קרבן** שם (ד"ה נכנסו) כתב, דדין זה דומה לאיבעיא דרבי ירמיה הנ"ל, עיין שם היטב. ולפי מה שכתבתי, גם דין זה אינו דומה כלל, וכמובן.

ודע, דגם ספיקו של הרא"ש ז"ל הנ"ל אין לפשוט מדין הירושלמי הנ"ל. דיש לחלק טובא, דהתם בדמאי, כיון שכל דמאי אסור - אלא שבמלחמה התירו דמאי, אם כן דמאי דמלחמה הותר מכלל איסור, על כן שייך ביה סברא ד'הואיל ואישתרי אישתרי' להתיר גם הבא לעיר, והרי זה דומה ממש להא דאמרין בקידושין (כא:), דהואיל ואישתרי ביאה ראשונה ביפה תואר במלחמה לכהן מכלל איסור, אישתרי גם אחר כך כשבאה לביתו, עיין שם.

מה שאין כן בנידון דהרא"ש ז"ל, כשהגיע זמן הנדר או נתחדשה תקנת בית דין, שפיר גם מה שבידו מקודם בכלל, דלא שייך שם הסברא ד'הואיל ואישתרי' כו',

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושד בעולם העליון"
(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com